

Events, Meetings and Reports

Сто години от създаването на първото психологическо дружество в България. Психологията: традиции и перспективи - интервю с проф. Сава Джонев, председател на Дружеството на психозите в Р. България

One hundred years since the establishment of the first psychological society in Bulgaria. Psychology: traditions and perspectives - interview with Prof. Sava Dzhonev, Chairman of the Bulgarian Psychological Society

Stoil Lyubenov Mavrodiev^{*a}

[a] Department of Psychology, South-West University "Neofit Rilski", Blagoevgrad, Bulgaria.

Резюме

Представена е историята на създаването на първото психологическо дружество в България през 1921 г. и приносът на д-р Никола Кръстников и Иван Кинкел. Очертава се дейността на дружеството. Взето е интервю с проф. Сава Джонев - председател на Дружеството на психолозите в България, което отразява традициите и постиженията на психологическата наука и практика у нас, както и перспективите, и предстоящите задачи пред българските психолози.

Ключови думи: История; психологическо дружество; България; Никола Кръстников; Иван Кинкел; Сава Джонев.

Abstract

The history of the establishment of the first psychological society in Bulgaria in 1921 and the contribution of Dr. Nikola Krastnikov and Ivan Kinkel are presented. The activity of the company is outlined. An interview was taken with Prof. Sava Dzhonev - Chairman of the Bulgarian Psychological Society, which reflects the traditions and achievements of psychological science and practice in our country, as well as the perspectives and upcoming tasks for Bulgarian psychologists.

Key words: History, psychological society; Bulgaria; Nikola Krastnikov; Ivan Kinkel; Sava Dzhonev.

Table of Contents

Сто години от създаването на първото психологическо дружество в България
Психологията в България: традиции и перспективи – интервю с проф. Сава Джонев
References

Psychological Thought, 2021, Vol. 14(1), 252-264, <https://doi.org/10.37708/psyct.v14i1.604>

Received: 2021-03-10. Accepted: 2021-04-02. Published (VoR): 2021-04-30.

Handling Editor: Natasha Angelova, South-West University "Neofit Rilski", Blagoevgrad, Bulgaria.

*Corresponding author at: South-West University "Neofit Rilski", 66, Ivan Mihailov Street, 2700 Blagoevgrad, Bulgaria, E-mail: stoil_m@swu.bg

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Common Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Сто години от създаването на първото психологическо дружество в България

Както е утвърдено, за начало на научната психология се приема 1879 г., когато в Лайпцигския университет Вилхелм Вунд създава първата експериментална психологическа лаборатория. Популярността на Вунд и неговата лаборатория привлекли в Лайпциг много студенти от различни страни, в т.ч. и българи. Генезисът и първите крачки на психологията у нас датират от края на XIX и началото на XX век, когато завърналите се от обучението си в Германия първи български психолози започват не само да популяризират идеите на Вунд, но и да ги доразвият. Едни от тях

са: Никола Алексиев, Кръстьо Кръстев, Спиридон Казанджиев, Цветан Радославов и др. Под научното ръководство на Вунд защитават дисертации Никола Бобчев (1863–1937), Иван Димитров Шишманов (1862–1928), Кръстьо Кръстев (1866–1919) и др.

Това е време, когато възникват различни програми за интелектуалното освобождаване на психологията от останалите клонове на научното знание и време, когато възниква т.нар. психология на съзнанието (Aleksandrov, 2005).

Павел Александров очертава картината на развитието на психологията у нас по следния начин:

За разлика от развитите европейски страни, психологическото познание в България се структурира в ограничен брой школи и течения. В първите 50 г. на ХХ век вътрешната диференциация на психологията в България се затваря в четири основни направления: емпирично-интроспективно, ремкеанското, фройдисткото и материалистическото. Успоредно с тях са налице опити за проникване на идеите и принципите на функционализма, прагматизма, педологизма и др. (Aleksandrov, 2005, p. 69).

Можем да допълним, че през 30-те години на ХХ в. започва да публикува Иван Хаджийски, който поставя началото на социалната психология у нас; през първите десетилетия на миналия век се поставят основите на психотерапията в лицето на психиатъра д-р Никола Кръстников.

По-плахи са стъпките на развитието на приложната психология у нас, в сравнение със Западна Европа и САЩ. Едно от обясненията е, че през първите десетилетия след Освобождението, българското общество е трябвало да се структурира, поставяли са се основите на модерното образование, обществено устройство, култура и икономика. Не са били налични интелектуалните традиции, потребности и нагласи на западните общества, а икономиката, която е един от източниците за развитието на психологията, едва е правила първите си крачки.

През 1921 г. в София се основава първото Психологическо дружество в България. Негов основател е д-р Никола Кръстников. В своята автобиография, написана на ръка, от 25.09.1922 г. пише (в трето лице, бел. С. М.):

През м. Февруари той е взел инициатива за създаване на Психологическо дружество, което заседава от 19.02.1921 г. всяка седмица по един път при

неговия медицински кабинет. Членове на дружеството са професори, доценти и асистенти от Софийския университет. ([Tsentralen darzhaven arhiv, n.d.](#))

Подобна е информацията от автобиографията на Никола Кръстников от 24 юни 1924 г. написана на пишеща машина ([Mavrodiev, 2017](#)).

В Доклад до Академичния съвет на Софийския университет за избора на д-р Кръстников за частен доцент отново се потвърждава информацията, че той е инициатор за създаването на Психологическото дружество през 1921 г. ([Mavrodiev, 2017](#)).

В бележки на Мара Кинкел „В памет на невролога – психиатър проф. д-р Никола Кръстников“ (написани на ръка) четем:

Пак в стремеж към търсене на истината д-р Кръстников и д-р Кинкел основаха психологическото дружество, което групираше представители на прогресивната интелигенция – учени, медици, общественици. Да проучват и обосновават психологията на индивида и обществото беше именно неговата задача. Тук бяха психолозите проф. д-р Спиридон Казанджиев, ак. Михаил Димитров, прокурорът Дим. Бочаров, старият известен руски психиатър проф. Николай Михайлович Попов, д-р Шаханова и др. Д-р Кръстников правеше демонстрации с болни, Димитър Бочаров изнасяше патологични случаи из съдебната практика ([Tsentralen darzhaven arhiv, n.d.](#))

Членове на Психологическото дружество са: д-р Никола Кръстников; проф. д-р Николай Попов; доц. (тогава) Иван Кинкел; д-р Младен Николов; д-р Спиридон Казанджиев; Михаил Димитров; Димитър Бочев.

Липсват данни за официална регистрация на психологическото и психоаналитични дружества през 20-те и 30-те г. на XX век ([Atanasov, 1997](#)). Т.е. липсват данни за официалната регистрация от съответните държавни институции и няма официални държавни документи.

Трябва да отбележим, че началото на първото психологическо дружество у нас е свързано и се преплита с генезиса на психоаналитичното движение и организирането на психоаналитичните автори, тъй като българските психоаналитици са сред основателите на психологическото дружество.

Стою Стоев ([1969](#)) сочи, че българските фройдисти предприемат няколко опита да се организират. Отначало те създават психологически кръжок в Софийския университет,

но в него участват и нефройдисти като Спиридон Казанджиев, Михаил Димитров. През 30-те години фройдистите основават психоаналитично дружество, което просъществува до началото на Втората световна война (Stoev, 1969).

Психологическото дружество развива активна дейност. Иван Кинкел пише: „В едно от заседанията на психологическото дружество нашия драг колега д-р Спиридон Казанджиев ни прочете отличен реферат за масовата психология, във връзка с такива грандиозни обществени явления, като войни и революции, и го придружи с не по-малко превъзходни коментари, разяснявайки ни понятието и проявата на регресията в социалната психология, при тези катастрофални социално-психологически преживявания (Kinkel, 1923).

Обсъждали са се казуси и въпроси на психологията, психиатрията и неврологията. Психолозите, и особено психоаналитично ориентираните автори са изнасяли стотици беседи и лекции из цялата страна (Stoev, 1969; Mavrodiiev, 2017).

Иван Кинкел дава сведение за това, че д-р Кръстников е представил казус на психоневроза при студент. Същият е психоанализиран в психологическото дружество (Kinkel, 1923).

Трудът на Кинкел „Социална психопатия в революционните движения“ е прочетен съкратено като реферат в няколко заседания на Психологическото дружество и предизвиква оживени дискусии. Освен това психоаналитикът изнася два доклада: „Към въпроса за психологическите основи и произхода на религията“ и „Етика и Религия в тяхното историческо и психологическо взаимоотношение“ пред Психологическото дружество в София през сесията на 1921 – 1922 г. В заседанията на 29.06., 6.07., 05.10., 12.10. 1922 г. (Kinkel, 1923).

Ранната история на първото психологическо дружество показва, че членуващите в него психолози, психоаналитици, лекари, юристи и др., със своята енергичност и целенасоченост поставят началото и издигат психологическата наука, опитват се да прилагат научните знания в някои практически сфери. Така те трасират пътя на следващите поколения психолози. След 1944 г. психологията е „стегната“ и поставена в несвойствена за нея идеологическа рамка.

Психологията в България: традиции и перспективи – интервю с проф. Сава Джонев

Представяне:

Проф. д.пс.н. Сава Джонев е настоящият председател на Дружество на психолозите в България. Той изнася лекционни курсове пред бакалаври, магистри и докторанти по социална психология, мениджмънт, организационно консултиране, управление на човешките ресурси, количествени методи на изследване и качествени методи на изследване. Преподава на докторанти в Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и на студенти от други висши училища. Консултира бизнес-организации.

Учи Психология в Софийския университет в периода 1974 – 1979.

През 1986 г. защитава дисертационен труд на тема: „Лидерът и групата в процеса на взимане на решение“ и му е присъдена ОНС „доктор“ (тогава „Кандидат на психологическите науки“).

През 2001 г. защитава дисертационен труд на тема “Социална организация - произход, структура, развитие“ и му е присъдена научната и образователна степен „доктор на психологическите науки“.

Заемал е различни академични позиции като зам. декан и др. Преди реформата на Закона за развитие на академичния състав, която въведе научните процедури да се провеждат от научни съвети към всеки университет, последователно е бил член, заместник-председател и председател на Специализирания научен съвет по психология към ВАК.

Автор е на:

- Психологически аспекти на словесното въздействие. София, 1985;
- Научното изследване като метод на мислене. София, 1986;
- Стратегии на ръководителя в междуличностните отношения. София, 1990;
- Социална Психология, том I-V. София, 1996-1997, 2004;
- Компютърна статистика за “скарани с математиката”. София, 1997;
- Социална организация – теория, диагностика, консултация, том I-III. С., 2000, 2001;
- Кризите на преуспяващите фирми (Психология на мениджмънта на успеха). С., 2004;

- Методи за изследване в областта на управлението на човешките ресурси. С., 2004;
- 2005, 2010;
- Организационно консултиране, мениджмънт, управление на човешките ресурси, том I-III. С., 2014-2015;
- Качествени методи за изследване в социалните науки. С. 2015 и др.

С.М.: Проф. Джонев, кога е създадено съвременното Дружеството на психолозите в Р. България, каква е неговата история?

Проф. Джонев: Дружеството на психолозите е създадено през 1969 г. от поколението на видните наши учени Акад. Сава Гановски, Член-кореспондент Генчо Пиръов, проф. Ема Герон, проф. Георги Йолов и др. Те ни обединиха и институционализираха нашата обща професионална идентичност.

Сред второто поколение се нареждат имената на: Здрава Иванова, Стоянка Жекова, Иван Паспаланов, Ангел Величков, Ануш Силгиджиян, Павел Александров, Бойчо Кокинов, които вече не са сред нас, и още много други. Те ни оставиха не само научните си трудове, които ползваме и доразвиваме, но и примера си на поведение в науката.

С.М.: Най-високият научен форум е конгресът. Каква е хронологията и историята на конгресите по психологията?

Проф. Джонев: *Първият конгрес* по психологията се провежда на 27-28 септември 1977 г. Тема на Конгреса е: „Психологията в служба на развитото социалистическо общество”. Председател на Организационния комитет е академик Сава Гановски, а председател на Програмния комитет – Член-кореспондент Генчо Пиръов. Впечатляващ е списъкът на секциите:

- Методология и методика;
- Личност и колектив;
- Психологични проблеми на обучението;
- Дефектология;
- Психология, технически прогрес и ефективност;
- Психология на социалното управление;
- Медицинска психология;
- Спортна психология;

- Психофизиология и невропсихология.

Вторият конгрес се провежда през 1982 г. Тематиката е в две посоки:

- „Психологията и нейното сътрудничество с другите науки“;
- „Подготовката на кадри“.

Третият Конгрес е проведен през 1991 г. с основна тема „Психология и преустройство“.

Следващият конгрес, който следва да е IV-ят се случва 2005 г. Но, поради дългата пауза, тази неритмичност в организацията на Конгресите, смяната на ръководствата и поколенията, той по погрешка е обявен за III-и. Така че психолозите имат два III-и Конгреса, нямат IV-и.

Петият конгрес се провежда през 2008 г.; VI - 2011; VII - 2014; VIII – 2017. Последният IX-и конгрес се проведе през 2020.

Считам, че конгресите ни дават възможност да отчетем резултатите от усилията и труда си през годините. А те са многопосочни – в научноизследователската и методическата дейност, в преподавателската, в консултативната и психотерапевтичната, в психологичното осигуряване и подпомагане на професионалните дейности във всички области на обществения живот без изключение. Много малко са професиите с подобно универсално присъствие, които така органически се вписват в целокупната социална реалност. Не е тайна, че колкото по-рискова, колкото по-трудна е една професия, толкова повече тя се нуждае от психологическа поддръжка и компетентност.

С.М.: Проф. Джонев, какви са тенденциите в развитието на психологията у нас през последните десетилетия?

Проф. Джонев: Преди 1989 г. психологията у нас се развиваше главно в университетите и БАН, бяха създадени Института по психология на МВР, Научно-приложния център по транспортна психология; центъра по пенитенциарна психология. Имаше колеги, които практикуваха в психиатрични клиники, в някои национални агенции, училища и др. Разбира се, тогава нямаше частна практика.

През последните приблизително четири десетилетия, на които съм бил свидетел, българската психология отбеляза значителен напредък в две направления: навлизане на математическите методи в психологията и отварянето на парадигмите.

По отношение на навлизането на математическите методи в психологията мога да отбележа преодоляването на страха от квантификация и математизация в психологията. Статистическите методи дойдоха уверено на помощ на интуицията, на рационалния анализ и синтез, на творческия инсайт. Нашето поколение е свидетел на този преход. Силно подпомогнати от дигиталната революция, от компютрите, Математическите методи навлязоха уверено и адекватно в научноизследователската, диагностичната и корекционната дейност на психолозите. Различни, прецизни статистически техники подпомагат изследователската и консултативната работа. Видно от докладите на последния конгрес е че българската психология е преодоляла стъписването пред математиката и систематично, в масов мащаб я прилага като методическо средство в научно изследователската си работа.

Тази прогресивна тенденция завладя до такава степен научно-практическата дейност в психологията, че стана мерило за научност, неизбежен елемент на всяко изследване, на всяка дисертация... дори до степен да се схематизира, да се превърне в модерна самоцел и в редица случаи само имитация и подражателство. Искам да обърна внимание и на тази страна на прогресивната тенденция на математизицията на психологията, която, освен като принос към идеята на Огюст Конт за доближаването на хуманитарните науки до модела на физиката с нейната измеримост и математическа формализация, крие опасност от профанизация, от некомпетентно прилагане на един универсален математически език по неадекватен начин.

В тази връзка, една от задачите, която има да решава съвременната психологическа мисъл в България е да издигне математическата култура на психолозите до равнището на математическите методи в психологията.

Време е също да прекъсне противопоставянето на количествените и качествените методи. Страхът от математиката у някои психолози ги тласка към фетишизирането на качествените методи за изследване. За съжаление в много случаи те се разбират само като интуиция, хрумка, субективна вяра, като надценяване на собствения продукт – една дълбоко присъща на човека слабост. Качествените методи имат сериозни методически основания, без познаването на които се превръщат в хлъзгаво сладкодумие. Без теоретично и практическо владение на качествените методи не е възможно нито професионалното провеждане на Фокус-групи, нито Дискурс анализ, нито Етнографско включено наблюдение, нито Кейс-стъди (case study) и др.

Сериозна стъпка в професионалното и методическото израстване на психолозите е грамотното и легитимно използване на тестовите методики. В Дружеството на

психолозите е изграден Тестов комитет, под ръководството на проф. Пламен Калчев, който е разработил и публикувал норми за правоспособност при използването на различните класове тестове. Публикувани са също така изисквания при изработването на собствени инструменти и скали.

Другото направление на обогатяване на Българската психология през последните 40 години е проглеждането ѝ за световната психологическа мисъл – „Отварянето на парадигмите”. Далече съм от мисълта, че и преди 10 ноември 89 година сме били слепи за нея, но за колоси като Фройд например се говореше под сурдинка, а психоаналитична практика беше невъзможна. И въпреки това десидентското начало, което носи всеки психолог у себе си, поддържаше нашия интерес към постиженията на световната наука, да споделяме в помислите си забраненото, да го четем, да се учим без предел.

Навлизането на психологическата проблематика в нейното цялостно теоретично, експериментално и практическо богатство – без цензура и теми-табу освободи психолозите от риска „да сгазят лука” и от гнетящото чувство за вина, че споделят неверни, враждебни, забранени възгледи.

През тези години психологията у нас измина дълъг път от покорното преклонение пред идеологическите догми до гордо изправената глава, когато единственият критерий за истинност е научното познание.

С.М.: Кое характеризира днешната психология?

Проф. Джонев: Истината е, че сега психологията диша освободена, роят се теории, развиват се нови клонове, практики. Тя е навсякъде – в труда и в спорта, в сигурността, в политиката и в междуетническите отношения, в опазване здравето на хората и във възпитанието. Не изостава от развитието на съвременната наука и техника. Киберпсихологията и психологията на виртуалното разкриха нови форми на когнитивните процеси, на социалните взаимоотношения. Родиха се нови понятия като хипертекст, конститутивна разсеяност, фиксация в самия поток и др.

Психологията е била и продължава да бъде най-търсена специалност и професия.

Пред нас стоят въпроси като: дали сме вътре в събитията, дали успяваме да се намесим, да помогнем? Дали сме само насоченият пръст, който показва проблемите? Или сме в душата на явленията – моделираме, лекуваме, творим ефективни образци на личности, на социална организация?

С.М.: Има ли нови промени във функционирането на Дружеството?

Проф. Джонев: В настоящия момент в Дружеството са диференцирани 6 Секции, които обхващат различните психологически направления.

1. Обща психология;
2. Психология на развитието;
3. Клинична, здравна, консултативна;
4. Криминална и юридическа;
5. Социална, политическа и етнопсихология;
6. Трудова и организационна.

От една страна това гарантира демократичност, от друга самоуправление, от трета стандарти за качество, които отговарят на спецификата на психологическата дейност. Ръководството на тези структури се поверява на Секционни комисии, съставени от водещи специалисти от висок ранг, които познават детайлно дейността, имат натрупан опит и доверието на психолозите в съответната област. Това е професионалният елит в съответната област, който се излъчва от Общото събрание по Секции.

С.М.: Кои са основните задачи, които стоят пред българската психология?

Проф. Джонев: На първо място повишаване на качеството на работа на психолозите, на тяхната подготовка.

От години в нашите среди се говори за регулация. На 11.02.2021 г. внесохме в 44 Народно събрание проект на Закон за съсловната организация и професионалната дейност на психолозите, който беше приет и първо четене. Целта му е да урежда устройството, организацията и дейността на съсловната организация на психолозите в Р. България, условията за упражняване на професията „психолог“ и отговорността за нарушаване на закона и етичния кодекс на психолога.

Законът ще гарантира правата на лицата, обект на психологически дейности, а също така компетентното изпълнение на психологическите дейности, работата на самото дружество и контрола върху психологическите дейности. Считам, че по този начин ще бъдат преустановени нелоялни практики, обществеността ще знае кой е професионален психолог и кой – не. Такава регулация на професията има в много европейски страни и в световен мащаб.

Приемаме и защитаваме идеята за необходимостта в отделните психологически практики да действат различни стандарти за изпълнение. За пример ще дам

психотерапията, където принципът за дискретност е императив, и практиката на вещото лице в съда пък, където оценките му са споделени в съдебната зала.

Социалната заявка към психологията и психолозите става все по-осезаема и неудържима. Сега е моментът психологията да заеме своето място в подкрепа на психичното здраве на хората и в обществената регулация. Сега е моментът обществото да отговори адекватно, като даде своя принос за това.

В обобщение: през 2021 г. пред Дружеството на психолозите стоят две важни задачи: приемането на Закон за психологическата дейност и внедряването на Euro Psy сертификат за гарантиране свободното движение на психолозите в Европейската общност.

С.М.: Какво бихте казали в заключение?

Проф. Джонев: Тук подхожда дилемата на Ерих Фром – „Да имаш или да бъдеш”. На конгресите се ражда, променя се нашият „битиен модус” – нашата идентичност, нашето съзнание за групова принадлежност, нашата ценностна система.

Пожелавам успех на всички колеги в тяхната трудна и отговорна мисия!

С.М.: Благодаря Ви, проф. Джонев!

Funding

The author has no funding to report.

Other Support/Acknowledgement

The author has no support to report.

Competing Interests

The author is a member of the Editorial board of Psychological Thought.

References

- Aleksandrov, P. (2005). *Istoriya na psihologiyata, 1 chast*, [History of Psychology, Part 1]. Psido.
- Atanasov, N. (1997). Psihoanalitichното dvizhenie v Bulgariya v perioda mezhdu dve svetovni voyni [The psychoanalytic movement in Bulgaria in the period between the two world wars]. *Yubileina kolektsiya na institut po psihologiya na balgarska akademiya na naukite*. Akademichno izdatelstvo "Prof. Marin Drinov".
- Kinkel I. (1923). Nauka i religiya v svetlinata na psihoanalitichnata sotsiologiya [Science and Religion in the Light of Psychoanalytic Sociology] *Yearbook of Sofia University. Faculty of Law, XVIII*.
- Mavrodiev, S. (2017). *Psihoanalitichното tvorchestvo na Ivan Kinkel*. [The Psychoanalytic Creativity of Ivan Kinkel], Universitetsko izdatelstvo "Neofit Rilski".
- Stoev S. (1969). *Froydizmat i preodolyavaneto mu v Bulgariya*. [Freudism and its Overcoming in Bulgaria]. Akademichno izdatelstvo "Prof. Marin Drinov".
- Tsentralen darzhaven arhiv Sofiya (n.d.). *Lichen fond na d-r Nikola Krastnikov* [Personal Fund of Dr. Nikola Krastnikov].
- Tsentralen darzhaven arhiv Sofiya. (n.d.). *Fond na Mara Kinkel*. [Personal Fund of Mara Kinkel]. Fond 620, opis 1, arhivna edinitsa 40.

About the author

Stoil Lyubenov Mavrodiev is Associated Professor, Ph.D. in Department of Psychology at South-West University "Neofit Rilski". His scientific interests are in the field of History of Psychology, Basic Problems of Psychology, Psychoanalysis, Psychology of Stress and Health Psychology, Forensic Psychological Expertise. He has worked in the field of Transport Psychology. He was a forensic expert in psychology, at the beginning of his career he was a school psychologist.

Corresponding Author's Contact Address^[Top]

Stoil Mavrodiev,
Department of Psychology,
South-West University "Neofit Rilski",
Blagoevgrad,
Bulgaria.
E-mail: stoil_m@swu.bg

